

liklərimiz tərəfindən fəaliyyətlər icra olunur, həmçinin mədəniyyət və idman layihələri həyata keçirilir. Əlavə olaraq sərəncamda Prezidentin Administrasiyasına və Milli Məclisə il ərzində “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 30 illiyi” yubiley medalının təsis edilməsi tövsiyə edilib. Bundan əlavə, “Konstitusiya və Suverenlik İli”nə həsr olunmuş poçt markalarının buraxılması, ağacəkmə aksiyalarının və geniş maarifləndirmə kampaniyalarının keçirilməsi

normativ şəkildə təsbit olunub. Bu, sabitlik, əslində, suverenliyin daxili zamanətidir. Hakimiyyət balansı qorunduqca dövlət müstəqilliyi də möhkəmlənir. Konstitusiyanın mühüm tərəfi odur ki, o, dövlət suverenliyini yalnız siyasi gücün atributu kimi deyil, xalqın iradəsinin nəticəsi kimi təqdim edir. Yeni müstəqilliyimiz legitimlik qazanır, hüquqi mənəndə xalqın iradəsinin təsdiqi kimi qorunur. Bu, konstitusionalizmin ən əsas prinsipi, hüquqi normativli-

Azərbaycanın suverenliyi əbədidir

də tədbirlər planının tərkib hissəsidir. Bütün bunlar vətəndaşlarda konstitusional mədəniyyətin dərinləşməsinə, dövlət-vətəndaş münasibətlərində qarşılıqlı etimadın güclənməsinə, suverenliyin isə yalnız siyasi anlayış kimi deyil, həm də gündəlik həyatda hüquq və mənəvi dayaq kimi dərk edilməsinə xidmət edir. Beləliklə, “Konstitusiya və Suverenlik İli” həm hüquqi savadlılıq, həm də milli dövlətçilik şüuru baxımından uzunmüddətli təsir göstərəcək mühüm dövlətçilik təşəbbüsüdür.

– Məlumdur ki, indiyədək Azərbaycan Konstitusiyasına 3 dəfə əlavə və dəyişikliklər edilib. Bu əlavə və dəyişikliklər əsasən hansı zərurətdən irəliləyib və onların ümumi hüquq sistemimizə verdiyi ən böyük töhfə nədən ibarətdir?

– Konstitusiya sadəcə hüquqi sənəd deyil, dövlətin “bədən”inin və “ruhu”nun birlikdə formalaşdırıldığı canlı orqanizmdir. Bədənin sağlam qalması üçün qan dövranı, hüceyrələrin yenilənməsi, bəzən isə cərrahi müdaxilələr lazımdır. Eyni ilə Konstitusiyanın da zaman-zaman dəyişikliklərə ehtiyacı olur. 2002-ci il dəyişiklikləri canlı orqanizmin “tənəffüs yollarını” genişləndirdi. Çünki xalqın azad nəfəs alması, yəni hüquq və azadlıqların beynəlxalq standartlarla təmin olunması əsas məqsəd idi. 2009-cu il dəyişiklikləri “ürəyin ritminə” müdaxilə idi. Dövlətin “qan dövranı”nda sabit ritm saxlamaq üçün xalqın seçki iradəsinə daha bir yol açıldı. Bu, həm də siyasi varlığın davamlılığına yönəlmiş addım idi. 2016-cı il dəyişiklikləri isə yeni “sinir sistemi”nin qurulmasına bənzəyir. Vitse-prezidentlik institutu və idarəetmədə çevik mexanizmlər dövlət orqanizminin qərarvermə sürətini, reaksiya qabiliyyətini artırdı. Buradan çıxan nəticə budur ki, Konstitusiya dəyişiklikləri heç vaxt siyasi maraqların məhsulu olmayıb. Ən xalqın tarixi yaddaşı, dövlətin gələcək vizyonu və özlükdərk prosesinin təzahürüdür. Hüquqi baxımdan bu dəyişikliklər normativ sabitlik və dinamik çevikliyin sintezini göstərdi. Fəlsəfi baxımdan isə sübut etdi ki, dövlətin rəhbərliyi hər zaman zamanın çağırışlarına cavab verməlidir, əks halda “bədənə ruh” arasında uyğunsuzluq yaranar. Deməli, Azərbaycan Konstitusiyasına edilən 3 dəyişiklik faktiki bəzə göstərdi ki, Konstitusiya daş kitabə deyil. O, xalqın iradəsi ilə nəfəs alan və gələcəyə doğru addımlayan canlı orqanizmdir. Ən böyük töhfə isə budur: Konstitusiyamız xalqın tarixi varlığını və dövlətçiliyimizin gələcək yolunu birləşdirərək hüquqi normativliklə siyasi legitimliyi hər dəfə yenidən uzlaşdırmağı bacardı.

– Azərbaycan Konstitusiyası ölkəmizin müstəqilliyinin, dövlət suverenliyinin möhkəmlənməsində təminat rolunu oynayır...

– Azərbaycan Konstitusiyası ölkəmizin müstəqilliyi və dövlət suverenliyi üçün sadəcə, hüquqi sənəd deyil, bütöv bir təminat mexanizmidir. Burada əsas təminat ondan ibarətdir ki, dövlət quruluşu hakimiyyət bölgüsü və idarəçilik prinsipləri

yn siyasi legitimliklə birləşməsi deməkdir. Eyni zamanda, Konstitusiya Azərbaycanın beynəlxalq hüquq sistemində mövqeyini gücləndirir, ərazi bütövlüyü, sərhədlərin toxunulmazlığı, dövlətlərin bərabərhüquqluluğu prinsipləri daxili hüquqi mənimizdə təsbit olunmaqla müstəqilliyimizi qlobal hüquq reallığının ayrılmaz hissəsinə çevirir. Bu baxımdan, Konstitusiya həm daxili hüquqi sabitlik, həm də beynəlxalq tanıtmanın təməlidir. Nəhayət, Konstitusiyamız tarixi-millilə legitimlik daşıyır. O, 1918-ci ildə qurulmuş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti irsini və müstəqillik ənənəsini müasir hüquqi kontekstə gətirərək göstərir ki, azadlıq və suverenlik təsadüfi bir hadisə deyil, xalqımızın tarixdən gələn strateji seçimi və zərurətdir.

– Dünya təcrübəsinə nəzər salsaq, Azərbaycan Konstitusiyasının hansı özəllikləri və üstünlükləri onu digər ölkələrin əsas qanunlarından fərqləndirir?

– Qeyd etməliyəm ki, Azərbaycan Konstitusiyası dünya təcrübəsi fonunda bir sıra özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə seçilir. 1995-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiya Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təsbit edən əsas hüquqi sənəddir. Onun fərqləndirici cəhəti odur ki, burada yalnız siyasi-hüquqi mexanizmlər deyil, həm də xalqın milli iradəsi, tarixi ənənələri və dövlətçilik fəlsəfəsi aydın ifadə olunur. Azərbaycan Konstitusiyası Avropa hüquq ənənələri və milli dəyərlərin vəhdətini yaradır. Burada hüquq və azadlıqların birbaşa təbiiq edilməsi, məhkəməyə müraciət hüququnun geniş tanınması və beynəlxalq hüquqa açıq istinadlar onun mühüm üstünlüklərindəndir. Konstitusiya prezident respublikası modelini təsbit edir. Bu, müstəqilliyin ilk illərində siyasi sabitlik zərurətindən irəliləyib. Lakin eyni zamanda Milli Məclisin qanunvericilik səlahiyyətləri, Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi nəzarəti və yerli özünüidarəetmə institutlarının yaradılması, hakimiyyət bölgüsü və balans prinsipi təmin edir. Konstitusiyaya referendum yolu ilə 3 dəfə dəyişikliklər edilib. Bu da ictimai-siyasi inkişafdan, ictimai münasibətlərin inkişafından irəliləyib və onun tələblərinə uyğunlaşdırılmışdır. Bu dəyişikliklər nəticəsində bələdiyyələr, Ombudsman institutu, yeni məhkəmə-hüquq mexanizmləri təsbit olunmuşdur. Bu, Azərbaycan Konstitusiyasını “donmuş” konstitusiyalardan fərqləndirən əsas üstünlüklərdəndir.

Konstitusiyanın mühüm özəlliklərindən biri də beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin milli hüquq sistemi ilə sintezidir. Bu, Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlara inteqrasiyasına hüquqi zəmin yaradır. Beləliklə, Azərbaycan Konstitusiyası yalnız idarəetmə mexanizmi deyil, həm də milli kimliyi, müstəqilliyi və hüquqi dövlət prinsiplərini qoruyan fəlsəfi-hüquqi sənəd kimi fərqlənir.

**Söhbəti yazdı:
Saxavət HƏMİD
XQ**

2025-ci il Azərbaycan Respublikasında “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan olunub. Bu qərar təsadüfi deyil. Çünki məhz bu il dövlətimizin əsas qanununun qəbulunun 30 illi tamam olur. Eyni zamanda xalqımızın taleyində dönüş nöqtəsi olan Vətən müharibəsində əldə etdiyimiz Qələbənin də 5-ci ildönümünü yaşayırıq. Ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi Konstitusiyamızın ən ali prinsiplərindən biridir və artıq bu prinsiplər tam reallığa çevrilib. Dövlət müstəqilliyimizin möhkəmlənməsi, hüquqi dövlət quruculuğu prosesində Azərbaycan Konstitusiyası bünövrə rolunu oynayıb. “Konstitusiya və Suverenlik İli”nin elan olunması həm də hər bir vətəndaşın dövlətçilik prinsiplərinə bağlılığının möhkəmlənməsinə, hüquqi şüurun yüksəlməsinə xidmət edir. Bu münasibətlə “Konstitusiya” Araşdırmaları Fondunun prezidenti Əliməmməd Nuriyevlə həm ölkənin əsas qanununun mahiyyəti, həm də əlamətdar ilin hüquqi-siyasi əhəmiyyəti barədə söhbətlaşdıq.

– Əliməmməd bəy, Azərbaycanda 2025-ci ilin “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan olunması ölkəmizin dövlətçilik tarixində mühüm hadisədir. Bu təşəbbüs hansı əsas hədəflərə hesablanıb?

– 2025-ci ilin “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan olunması təkcə siyasi-hüquqi qərar deyil, həm də milli dövlətçilik fəlsəfəsinin inkişafında mühüm dönüş nöqtəsidir. Bu təşəbbüsün arxasında dayanan əsas hədəfləri yalnız gündəlik siyasi məqsədlərlə deyil, həm də konstitusionalizm nəzəriyyəsinin və hüquq fəlsəfəsinin prizmasından dəyərləndirmək lazımdır. Konstitusiyanın qəbul edilməsinin 30 illiyi sadəcə, hüquqi sənədin yaşı deyil. O, dövlətin özünüdərkli, hüquqi iradəsi və tarixi seçiminin təqdimatıdır. Fəlsəfi baxımdan Konstitusiya yalnız normativ qaydaların toplusu deyil. Həm də siyasi icmanın, xalqın kollektiv özünü ifadəsidir. O sənəd xalqın tarixi iradəsini “mətnə çevirməklə” dövlətin legitimliyini təmin edən əsas müqavilə rolunu oynayır. Bu səbəbdən yubileyin qeyd olunması Konstitusiyanın üstün hüquqi qüvvəsini vurğulamaqla yanaşı, həm də dövlətçilik fəlsəfəsinin canlılığını təsdiqləyir.

Suverenlik tarixi etimadla ərazi bütövlüyü, sərhədlərin toxunulmazlığı və daxili işlərə müdaxiləsizlik kimi prinsiplərlə izah olunurdu. Lakin XXI əsrdə suverenlik daha mürəkkəb anlayışa çevrildi. Burada həm rəqəmsal məkanın mühafizəsi, informasiya təhlükəsizliyi, milli iqtisadi maraqların qorunması, ekoloji məsuliyyət və mədəni irsin davamlılığı da suverenliyin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilib. “Konstitusiya və Suverenlik İli”nin məqsədi məhz bu genişlənmiş anlayışı dövlətçilik təcrübəmizə gətirmək, Azərbaycan dövlətçiliyini yeni qlobal düzənin fəlsəfi-hüquqi şərtlərinə uyğunlaşdırmaqdır.

Vətən müharibəsində əldə olunmuş qələbə Azərbaycanın dövlət suverenliyini yalnız hərbi-siyasi fakt kimi deyil, həm də hüquqi reallıq kimi təsdiqlədi. Konstitusiyanın 11-ci maddəsində təsbit olunmuş ərazi bütövlüyü prinsipi 2020-ci ildən etibarən praktik müstəvidə bərpa olundu. Bu gün həmin reallığın üzərində “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan olunması dövlətin hüquqi və siyasi sabitliyinin uzunmüddətli davamlılığını təmin edən addım kimi qiymətləndirilə bilər.

Müasir konstitusionalizm yalnız hüquqi mətnin sabitliyi deyil, həm də onun dəyişən ictimai münasibətlərə uyğunluğunu tələb edir. Burada iki prinsip daim müqayisədə, rəqabətdə, hətta gərginlikdədir. Bu prinsiplərdən biri hüquqi sabitlik, digəri məqsədə-müvafiqlikdir. Əgər Konstitusiya tez-tez dəyişirsə, o, hüquqi sabitliyi sarsıdır. Lakin dəyişikliklər olursa, mətn ictimai reallıqlardan, ictimai münasibətlərdən uzaq düşə və ictimai münasibətləri tənzimlənmə içərisində əyləcləşməyə başlaya bilər. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il dekabrın 28-də imzaladığı sərəncamla 2025-ci ilin “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan edilməsi bu balans üzərində düşünmək üçün ideal muzakirə müstəvisi yaradır. Azərbaycan həm sabit hüquqi sistemini qorumaq, həm də yeni çağırışlara cavab verə bilmək imkanlarını nəzərdən keçirir. Fəlsəfi mənada Konstitusiya xalqla dövlət arasında ictimai müqavilədir. Bu müqavilə yalnız bir dəfə bağlanmışdır. Hər dövrdə yenidən təsdiqlənir və ictimai legitimlik qazanır. Cənab Prezident tərəfindən irəli sürülmə bu təşəbbüs, əslində, həmin müqavilənin yenilənməsi, xalqın dövlətlə münasibətinin yeni mərhələyə qədəm qoyması deməkdir. Bu, vətəndaş hüquqlarının genişləndirilməsi, cəmiyyətin dövlət idarəçiliyində daha fəal iştirak etməsi, şəffaflıq, hesabatlılıq və hüquqi zəminin möhkəmləndirilməsi üçün mühüm fürsətdir.

Bu il təkcə yubiley tədbirləri deyil, həm də intellektual muzakirələrə, hüquqi-fəlsəfi diskussiyalara açıq olmuşdur. Konstitusionalizm nəzəriyyəsinin klassik problemləri, hakimiyyət bölgüsü, hüquqi dövlət və insan hüquqları, suverenliyin beynəlxalq hüquqla münasibəti milli kontekstdə yeni təhlillər tələb edir. “Konstitusiya və Suverenlik İli” Azərbaycan hüquq elminin inkişafı, özünəməxsus Konstitusiyaya fəlsəfəsinin formalaşması üçün də bir laboratoriya rolunu oynaya bilər. Beləliklə, bu təşəbbüsün əsas hədəfi yalnız tarixi yubileyi qeyd etmək deyil, həm də Azərbaycan dövlətçiliyini yeni dövrün fəlsəfi, hüquqi və siyasi çağırışlarına hazırlamaqdır. Bu, bir tərəfdən Konstitusiyamızın milli varlığımızdakı simvolik dəyərlərini möhkəmləndirir, digər tərəfdən isə gələcək nəsillərə sabit, çevik və fəlsəfi əsaslı hüquqi dövlət mirası buraxmağı hədəfləyir.

– Bu il həm Konstitusiyamızın qəbulunun 30 illiyini, həm də Vətən müharibəsində Zəfərin 5-ci ildönümünü qeyd edirik. Bu iki tarixi hadisənin bir-biri ilə və dövlətçilik fəlsəfəmizlə bağlılığı barədə nə deyərdiniz?

– Bu iki tarixi hadisə, yəni Konstitusiyamızın qəbulunun 30 illiyi və Vətən müharibəsində Zəfərimizin 5-ci ildönümü, əslində, bir-birini tamamlayan və dövlətçilik fəlsəfəmizin mahiyyətini aydın şəkildə ifadə edən mərhələlərdir. 1995-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiya müstəqil dövlətçiliyimizin hüquqi bünövrəsini yaratdı. Bu sənəd yalnız dövlətin strukturunu deyil, həm də cəmiyyətin əsas prinsiplərini, hüququn aliliyini, suverenliyi, insan hüquqlarının müdafiəsini və qorunmasını təsbit etdi. Yeni Konstitusiya dövlətin varlığını və hüquqi formasını. Dövlətin özünü idarə etməsinin və xalqla münasibətlərinin hüquqi-fəlsəfi çərçivəsidir. 2020-ci ildə qazanılan Qələbə isə dövlətçilik fəlsəfəsinin digər tərəfini – milli iradəni, ərazi bütövlüyünün qorunmasını və dövlə-